

EESTI
A 無 O

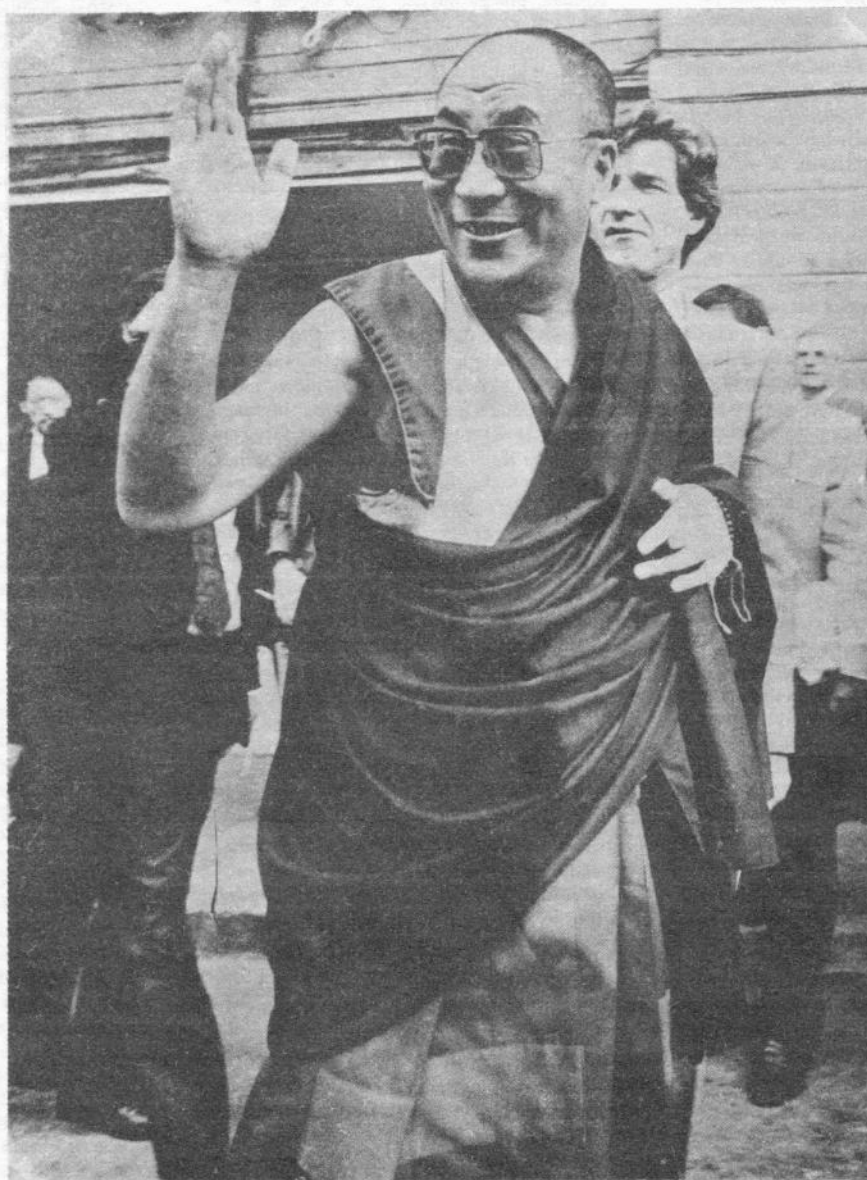
SÕNUMI
TOOJA

Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi kuuleht
Ilmub 1989. a. jaanuarist. III aastakäik

Nr 8 (44) 1991

Hind 72 kop.

TEMA PÜHADUS DALAI LAAMA TARTUS

Järgmine number on pühendatud Tema Pühadusele.

Ain Protsini foto

OTTO ROSENBERG

KAUG-IDA BUDISMI MAAILMAVAATEST TÄNAPÄEVAL

(Algus üle-eelmises „Sõnumitooja“)

Praegu ei ole Jaapanis enam ühtki koolkonda, mis rõhutaks seda teed ainuvõimaliku vabanemisevahendina. Kuid vanasti, umbes tuhat aastat tagasi, eksisteerisid terved tegude tee koolkonnad. Praegu on üldine arvamus selline, et põhilised nõuded käskude täitmise osas on endastmõistetavad. Kurjategijale ja liiderdajale, kui rafineeritult nad ka mõtleksid, on tee valgustusele selles elus kinni; nende arutlustel pole religioosuses mõtet mingit tähtsust. Muidugi mitte sellepärast, et nad teevad kahju kellelegi teisele, vaid sellepärast, et nad on vallatud kirgede pimedusest, sellepärast, et nad on oma ärevuse orjad. Teatud liialdustest hoidumine on niisiis üldine nõue, millel pole vaja pikemalt peatuda.

„Tehke head“ – see manitsus kõlab Buddha kõikides jutlustes, aga järeldades siit, et budism on tegelikult vaid kõlblusõpetus, teeme väga suure vea.

Kõlbelised nõuded on budismis väga tähtsad, kuid ainult kui esimene elementaarne aste teel eesmärgile. Buddha ei olnud sotsiaalne reformator, ta ei olnud moraaliõpetaja, ta ei tahtnud parandada inimesi selleks, et nad oleksid paremad inimesed, ta ei püüdnud luua paradiisi maa peal. Muidugi oli ta tegelikult ka reformaator, muidugi õpetas ta ka kõlblust, kui see oli vaid tühi osa tema kavatsustest.

Buddha-õpetaja isiksuses näeb budist küll kõlbluse õpetajat. Buddha tõesti ei käsitlenud oma jutlustes filosoofilisi küsimusi, sest tema jutlused olid määratud inimestele, kes polnud tuttavad India mõtlejate tarkade arutlustega. Ta ei saanud kõnelda teisiti, kuid tema süsteemis, budistlikus süsteemis, on praktilise elu moraal vaid vahendiks ning sealjuures kõige elementaarsemaks vahendiks arenemiseel.

Euroopas on kinnistunud arvamus, et budism on just nimelt kõlbeline süsteem. Selline arvamus takistab budismi õiget mõistmist kõige rohkem, sest kõlblust rõhutades peatume me esimesel astmel, suleme silmad ega näe, et ees on veel terve trepp.

Niisiis polnud tegutsemise tee, moraali tee, üheski koolkonnas määrava tähtsusega, alati ja igal pool oli ta vaid isiksuseks astmeks, millela, tõsi küll, ei ole võimalik astuda järgmisele.

Sellela seoses märgin lühidalt, et budismis võib küll kohata märterlust, enesepiinamist jms., kuid seda ei kiideta heaks. Otse vastupidi, sellele vaadatakse isegi halvustavalt – kui millelegi üleliia kehaga seotule ning religioosuses mõttes kasutule. Ometi võib ka Jaapanis leida munki, kes seisavalt talvel tundide või isegi päevade kaupa kose joa all või kiire vooluga jões. Enesepiinamist ei peeta siiski vajalikuks ja selles mõttes elab edasi traditsioon, millele pani aluse budismi rajaja Šakjamuni. Mõõdamines nimetaksin, et madalal askeetlusel, nõndanimetatud fakiiridel jne. pole midagi ühist ei budismi ega India religioonidega üldse. Religioosused saavutused on indialastele pühad ega tohi kunagi muutuda vaatamänguks massile. Mediteerijale pole need nähtused midagi muud kui tühi veiderdamine.

Filosoofia tee käsitlemine selle sõna otseses tähenduses ei kuulu meie ülevaate eesmärkide hulka, kuid ometi ei saa vaikides mööda minna tohutust kirjandusest, mida on uurinud ja uurivad arvukad õpetatud mungad Jaapanis, Hiinas, Tiibetis ja teistes budistlikes maades. See tuhandeid köiteid sisaldav mitmekelne kirjandus on Euroopas veel peaaegu tundmatu.

Tema aluseks on ikka needsamad neli tõde – kannatused-olemisest ja selle põhjustest, olemise lõpust ja teest selle saavutamiseks – õpetused olemise ringkäigust, millel me juba peatusime. Need on põhiõpetused, millesse mahub kogu elu,

kogu loodus kõigi tema avaldustega.

Nüüd vaatleksime lõpliku sihni viivaid teid, nagu nad praegu eksisteerivad Jaapani koolkonnades – need on kolm ülejäänud teed.

Mõtlemise tee, meditatsiooni tee, usu tee – nendes kategooriatesse võib paigutada kõik Jaapani koolkonnad; need teed on nagu kolm suurt põhjusutunnistust, umbes nõnda nagu ristiusk jaguneb õigeusuks, katoliikluseks ja luterluseks. Kõige iseloomulikumalt esindavad neid teid šingoni koolkond, zen koolkond ja džodo koolkond.

MÕTLEMISE TEE

Šingon on kõige universaalsem Jaapani koolkond – siin leiata nii abstraktse filosoofia kui ka religioosse meditatsiooni, nii hiilgava kultusega rikkad templid kui ka komplitseeritud religioosse kunsti, ikonograafia.

Praegu pakub meile huvi just viimane asjaolu. Käte asetus, kujutatud esemed, piltide kompositsioon – kõigel sellel on kindel tähendus; piltidel kujutatakse tegelikult sedasama, millest kõneleb abstraktne budistlik filosoofia: vabanemist olemise kütkest.

Kordan, praegu huvitab meid šingoni koolkonna kunst, s.t. seesama mõtlemine, kuid mõtlemine piltkujundites. Šingoni koolkond on säilitanud õpetuse kõigist neist budadest ja bodhisattvatest, kelle kujutisi te näete meie näitusel.

Et mõista budistlikku kunsti, ikoonide ja religioosse skulptuuri kujundeid, on tingimata vaja kas või põgusaltki teada, mida need kujundid tähendavad budistile.

Kes on need budad ja bodhisattvad? Kas pole siis budism vaid ühe Buddha Šakjamuni kultus, nagu ristiusk on Kristuse kultus? Need küsimused kerkivad kindlasti igaühe ette, kes esmakordselt puutub kokku budismiga ja neile tuleb lühidalt vastata, mis pole küll sugugi kerge ülesanne.

Püüan seletada budade ja bodhisattvate olemust kujundi abil, mis sarnaneb sellega, mille abil käsitlesime taassünni printsiipi. Muidugi mõista ei saa selline kujund küsimust lõplikult ammendada. Kuid selleks, et selline elav kirjeldus selgeks saaks, oleks vaja palju eelnevaid vestlusi.

Te mäletate, et iga isiksus on kõikvõimalike koostisosade, mitmesuguste aistingute, tunnete, mõtete, soovide, mälestuste jms. vool, mis põimuvad omavahel ja moodustavad seoseid; selle tulemusena tekib inimene, kes kõneleb: see olen „mina“, see on „minu“, see ei ole „minu“. Te mäletate, et neil vooludel ei ole budistliku õpetuse järgi algust, et ühes ja samas voolus, ühel ja samal lindil moodustub kord üks, kord teine isiksus, kes üksteist ei mäleta, kuid kes on ühe ja sama lõngavoolu avaldustena üksteise eest vastutavad.

Kõik need voolud pole olemise määratu suures ookeanis rohkem kui väikesed piisad; kujutades endale ette tohutut sogast veekerist, mis koosneb arvutust hulgast piiskadest, kus iga piisk on vool-isiksus.

Kõik piisad koos moodustavad olemise üldise ringleva veekerise, kuid iga piisk on samal ajal teistest eraldatud, iga piisk püüab omaenda raamidest puhtaks saada, läbipaistvaks muutuda ja sellega üldisest veekerisest väljuda, et ujuda kaldale ja lahkuda liikumisest. Lõplik eesmärk on saavutatud siis, kui kõik sogased piisad on muutunud selgeks, kui kogu ringkäik peatub ja tekib läbipaistev järv, millel pole lõppu, mis on igavesti rahulik.

Üksikud piisad puhastavad end iseseisvalt ja arvutult hulgal neist on õnnestunud juba täiesti läbipaistvaks saada, kalda äärde jõuda ja rahu leida. Kui nad väljuvad veevrist, siis on nad igaveseks saavutanud valgustatud oleku, nad on vabanenud sogasest hämarusest, nad on vabad olemise ärevusest: nad on päästetud isiksused. Neid isiksusi, kes on valgustunud, kuid kes pole veel kalda äärde jõudnud, nimetatakse „bodhisattvateks“, tõlkes „olenditeks, kelles on valgustus – bodhi“. Seega on bodhisattvad kõik need, kes on mõistnud olemise sisu, s.t. kelles on toimunud murrang ja kes on asunud teele, mis viib vabanemisele; nad on väljunud keerisest ja suunduvad kalda poole; nad on isiksused, kes võivad lähemas taassünnis saavutada lõpliku eesmärgi.

Bodhisattvate seas on budistide erilise austuse pälvinud need isiksused, kes võiksid juba rahu saavutada, kalda ääres peatuda, kes aga vabatahtlikult sellest loobuvad ja tulevad keerisesse tagasi, et abistada hämaruses olijaid. Bodhisattvad ise on juba puhtad, ringlemine ei saa neid enam sogaseks muuta, teiste piiskade vahel viibides aitavad ja toetavad nad neid oma puhtusega. Kui nad lähleksid kalda äärde, siis oleksid nad päästetud, kuid siis ei saaks nad enam teistele kasu tuua.

Kuid bodhisattvad ei saa teisi inimesi õpetada ega valgustada – seda võivad ainult budada selle sõna otseses tähenduses. Bodhisattvate seas, puhas piiskade seas on mõned üksikud eriti heledad, helesinised piisad, mis lähevad kalda äärde ja viibivad igaveses häirimatus rahu. Liikumise osa võtmata võivad need piisad otskui peegelduda teistes, mis asuvad veel keerises, või nendes, mis on sellest juba väljunud, aga pole veel kalda äärde läinud, s.t. bodhisattvates. Nõnda on igal budal otskui kolm kuju või, nagu ütlevad budistid, kolm „ihu“. Üks neist on puhas ja rahulik, see on tema ise, isiksus, kes on saavutanud eesmärgi ja jõudnud kalda äärde, teine on tema peegeldus bodhisattvates, puhastes piiskades, mis pole veel kalda äärde jõudnud ja kolmas tema peegeldus sogastes piiskades, mis viibivad veel ringlemises. Viimane peegeldus on see, mida inimesed nimetavad Buddhaks-õpetajaks.

Iga buda moodustab koos nende piiskadega, milles ta peegeldub, justkui suure riigi – see on iga buda nn. „puhas maa“. Rahva teadvuses on need puhtad maad, millest kõige rohkem on tuntud Amitábha maa, võtnud nagu paradiisi kuju, kuid ärge unustage, et see on vaid üleminekuseisund Nirvaana poole.

Budasid on olnud lugematu arv, kuid ainult mõned üksikud neist on säilinud praegu elavate inimeste mälus. Viimane neist oli see, keda me nimetame tema peegeldustes inimestes õpetaja Šakjamuniks, kes oli meie ajal elavatele inimestele õpetajaks ja teejuhiks. See on budistlikult seisukohalt selle isiksuse tähendus, keda budist austab Šakja soost Gautamana inimlikul kujul.

Äsjaõeldu annab muidugi vaid ligikaudu edasi budistliku dogmaatika üht keerulisemat ning samal ajal üht tähtsatamat probleemi. Ainult selles seoses saab mõista buda Amitábha ja buda Vairotsana, idapoolse budismi kahe tähtsama buda erilist tähendust. Amitábhaast tuleb juttu edaspidi, kuid selguse mõttes osutaksin tema dogmaatilisele tähendusele siinsamas. Algul kordan lühidalt üle eesmärgile jõudnud isiksuste kategooriad.

Mõned isiksused, kes on puhtaks saanud ja võivad kalda äärde minna, teevadki seda. Kõigi teiste veekerises viibivate puhtaksaamise protsessi ei saa nad enam mõjutada. Mõned teised oleksid võinud minna rahuks, kuid ei tee seda teiste pärast – need on bodhisattvad. Kolmandad, eriti väljapaistvad, lähevad rahuks, kuid peegelduvad ajutiselt teistes piiskades, olles nendele juhatajateks – need on budad selle sõna kitsas tähenduses.

Amitábhal on eriline positsioon. Jõudnud bodhisattva Dharmakāra astmele, kust ta võinuks rahuks minna, töötas ta, et ei tee seda, enne kui veendub, et on ka pärast Nirvaanasse minekut võimeline teisi abistama. „Ma ei taha igavest

rahu, kui elusolendid, kes mõtlevad minu peale, ei saa taassündida minu valgustatud maal." – see on nn. Amitābha „jädne töötus". Faktiliselt läks Dharmākāra Nirvaanasse ning budistid, kes temasse usuvad, tegid sellest järelduse, et töötus on jõustunud. Kui bodhisattva Dharmākāra ei oleks olnud selles veendunud, siis oleks ta veel praegugi, tänase päevani bodhisattva. Kuid ta läks Nirvaanasse ja järelikult see, kes temasse usub, võib pärast surma kindlasti minna tema õndsaks maale.

Amitābha kummardajad väidavad, et kõik teised Nirvaanasse läinud budad piirdusid, ehkki olid ajutiselt ka õpetajad, siiski vaid tee näitamiseks. Püüan seda teha sama kujundit kaotades.

Vaid Amitābha on elusolendite eest alati hoolitsenud: kes usub temasse, läheb tema paradiisi Sukhavatisse kohe pärast maist surma ja sealt hiljem edasi Nirvaanasse. See on uus, lühim tee vabanemiseks. Kes ei usu temasse, peab minema omal jõul mööda pikka ränka teed, arenedes aeglaselt läbi arvutute taassündide. Selline on Amitābha tähendus.

Jääb veel üle anda seletust kõrgeima keskse buda Vairotsāna kohta, kellele kuulub aukoht just šingoni sektis. Püüan seda teha sama kujundit kaotades.

Te mäletate, et alguseta olemise eesmärgiks on igavese rahu saavutamine. Kõik piisad muutuvad selgeks ja ringlemine vaibub. Praegu me seda ei näe, kuid tegelikult sisaldab iga veepisk ja seetõttu kogu veemass seda rahu, see on temas olemas nähtamatult ja varjatult; osaliselt on see aga juba saavutatud budades ja vabanenutes. See üldine rahu või õigemini olemine rahu, selle võimalus tulevikus, s.t. rahu seisund, mis püüab ennast teostada alguseta ärevuse kaudu ja on salapärasel viisil kogu aeg olemas olnud – see ongi algusest peale olev, igavene buda Vairotsāna. Ta on järelikult olemas niihästi igas üksikus budas, kes on juba eesmärgile jõudnud, kui ka kõigis piiskades üldse. Kogu veemass sisaldab juba algusest peale oma tulevast puhtust ja kätkeb endas oma tulevast vabanemist. Sel viisil kumab läbi

alguseta pimeduse buda Vairotsāna „Suure Päikese" (jaapani Dainitsi) samavõrra alguseta valgus. See neelab pimeduse. Siis kaob sogasus kõikides piiskades, vaibub liikumine ja saabub igavene häirimatu rahu.

Sellele aitavad kaasa ja selle poole püüavad kõik budad, kõik bodhisattvad, kõik kõrgemad isiksused, alates mediteeritavatest inimestest. Seda tuletavad budistidele meelde pühad kujutised. Te näete, et siin ei ole tegelikult olemas jumalusi ei maailma loojate ega kaitsjate tähenduses. Vastupidi, kui soovite, siis on nad alguseta olemise hävitajad. Seepärast ei saanud tekkida budismis piinavat probleemi hea Looja ja maa peal valitseva ilmse kurjuse ühendatavusest. Kõik budismi kõrgemad olendid on vaid olendid, kes on hävitanud endas pimeduse enne teisi, ja on seega osaliselt tagatiseks, et pimedus kaob kõigist. Need kõrgemad olendid kehastavad endas rahu, valgustuse väge, rahu poole püüdlemise väge, mis väljendub piiratus kaastundes kõige oleva vastu. Muidugi mõista ei ole eesmärgiks maapealne õndsus, millest unistavad pimedad, mitte paradiis maa peal, vaid vabanemine olemisest, vabanemine nii elu õnnest kui ka niisama tühjast ning tumeast õnnest ja rõõmusest.

Kuid see on mõte, mida pimeduse kättes viibivad inimesed ei suuda mõista, ning nähes budade ja bodhisattvate kujutisi, kalduvad nad kergesti neid alla kiskuma maistes asjades abistajate tasemele. Rahva fantaasia, mis ei ole võimeline tõusma igavest rahu aduva mõtte kõrgustele, seob budade ja bodhisattvatega maiseid ideale. Neile omistatakse inimeste parimad omadused: ennastalgavus, halastus, armastus kõige oleva vastu, tarkus, mis näeb kõige maise kaduvust. Need omadused on inimeste arvates kehastunud nende kõrgemate olendite kujutistes. Rahva fantaasias sulavud nendega kokku ka kujutlused, mis olid varem seotud teiste jumalike loodusejõududega ning inimeste kaitsejumalatega. Eriti tihti põimuvad kunstilistesse kujunditesse teiste religioossete süsteemide jooned ja võõrad kujundid, mille tähendus budismis aga muutub – kõik allutatakse muutumatule õpetusele elu ärevusest ja

igavesest rahust. Oma põhimõtetele truu budism ei vaelnud nende kultuste vastu, kui ainult nende läbi ei rikutud teed lõplikule eesmärgile. Inimene võib nii kaua kui vaja, palvetada Amitābha, Avalokitešvara või teiste bodhisattvate kui kaitsjate poole. Sellega saab seletada kõikvõimalike jumaluste rohkust budismi rahvapärastes vormides: budism võttis omaks kõik juba olemasolevad rahvalikud jumalad, nii head kui kurjad. Vaadeldes neid kui kõrgemate olendite avaldusi inimestele arusaadaval kujul, kõrvaldas ta sellega maailmast kurja alge, Vaimu kurjuse. Niinimetatud raevukad bodhisattvad on vaid sellesama headuse või üliheaduse hirmuäratavad avaldumisvormid, kes võitlevad kurjusega. Meie mõistes kurja vaimu budismis ei ole. Kurjus on midagi ajutist, budade ja bodhisattvate kujutised aga kõnelevad pääsemisest ja headusest, mis on igavene. Sellised mõtted väljenduvad suurte Ida kunstnike loomingu, budade ja bodhisattvate näoilmeis, budistlikus maalikunstis ja skulptuuris. Kahjuks võib meil Euroopas praegu näha vaid viletsat varju sellest kõrgest kunstist, mis peitub Jaapani ja Hiina parimates templites.

Kõige selle juures ei tohi siiski unustada, et see, millest kõnelevad kujutised, on vaid kaudne vihje millelegi, mis on kujutamatu ja sõnades väljendamatu, sellele, mis on võit maise üle.

Ka religioosset seisukohast on piltkujunditest innustumine ohtlik, sest inimene, kes andub fantaasiale, kes mõtleb sõnade ja kujunditega, võib kergesti unustada kõige olulisema – selle veepiisa, tema enese puhastamise.

Esialgu ei kujutatud Buddhat budismis inimese kujul. Me näeme vaid ratas, mis sümboliseerib seda, kuidas Buddha õpetus hajutab pimeduse, nagu mööda teed veerev ratas purustab kivid.

Ajal, mil jaapani budismis õitsesid filosoofiliste vaidluste ja pühade piltide üle arutamisega tegelevad koolkonnad, tekkis osaline reaktsioon selle suuna vastu, kuna mõned usutegelased tõstsid esile teise vabanemistee – meditatsiooni.

(Järgneb.)

"SÕNUMITOOJA" FOTOARHIIVIST

Hiina ja Jaapani kalligraafiaassotsiatsiooni liige Zhou Lianpeng õpetab kirjakunsti algõpilasi Tartu Lastekunstikoolis 1989. sügisel.

Valeri Parhomenko foto

"ÕELGE MULLE, TAHED ..."

Juba iidsetest aegadest on inimene arvestanud aega looduses valitsevate rütmiliste protsesside järgi. Neist üks tähtsamaid on olnud taevakehade näiline liikumine taevakummil, öö ja päeva vaheldumine. Sellest lähtudes leiutasid inimesed kalendri, mis reguleerib meie ettevõtmisi, tööde ja pidustuste aega ja kestust. Vanimaid kalendrid, mis tänapäevani kehtib, on Kesk- ja Ida-Aasia rahvaste loomakalender. Hiinas on kalender ikka olnud üldise, Taevast (*tian*), Maad (*di*) ja Inimest (*ren*) ühendava harmoonia väljenduseks: vanade hiinlaste ettekujutuse järgi on ühiskonna kulgumine seotud looduse elu kulgemisega ja ühiskonna elu seob loodusega kalendripühade ja rituaalide aastatsükkel. Loomulikult tähendab see ka seda, et indiviidi elu on harmoonilises ühenduses looduse kulgemisega.

Lisaks Maa pöörlemisele ümber oma telje (ööpäevane tsükkel) ja Maa tiirlemisele ümber päikese (aastatsükkel) ning Kuu tiirlemisele ümber Maa (kalendrikuu tsükkel) arvestati kalendri koostamisel Aasias veel Päikesesüsteemi hiidplaneetide Jupiteri (teeb täistiiru ümber päikese ligi 12 aastaga) ja Saturni (teeb täistiiru ligi 30 aastaga) liikumist. See kaheteistkümnendaastase tsükliga loomakalender (Kuu-Päikese-Jupiteri kalender) võeti ilmselt tarvitusele Kesk-Aasia rändkarjakasvatavate poolt ja neilt omakorda õppisid seda kasutama Ida-Aasia rahvad. Kesk-Aasia karjakasvatavate huvi astronoomiliste vaatluste vastu seletatakse nende inimeste eluviisidega. Karjakasvatavad eladis jurtades, mille katusekuppel jäi teatud perioodidel aastas avatuks ning kupli toevarvad aitasid orienteeruda öises taevaskuul, planeetide ja tähtede liikumise järgi. Nii kujutas jurtat endast peale eluaseme ka omamoodi planetaariumi, tänu millele õpiti tundma ja talletati pärimuses teadmisi taevakehade käitumise kohta. Ilmselt nii saadigi teada, et Jupiteri aasta pikkus on umbkaudu 12 Päikese aastat. Jupiteri ring jagati kaheteistkümneks võrdseks (30°) osaks ning igaüks neist sai endale nime ühe looma järgi. Loomade nimetused erinevad paikkonniti. Alljärgnevalt on loetelu aluseks Hiinas levinud nimetused:

1. hiir (rott)	7. hobune (ratsu)
2. lehm (pull, veis, pühvel, jakk)	8. lammast (jäär, kits)
3. tiiger (leopard)	9. ahv
4. jännes (küülik, kass)	10. kana (kukk)
5. draakon	11. koer
6. madu	12. siga (kult)

Kuna meil Eestis puudub loomakalendri traditsioon, siis on meil „õiged“ kõik need loomanimetused. Kui loomakalender lülitub orgaaniliselt eesti kultuuri (kui seda muidugi juhtub), siis ilmselt elu näitab, missugused nimetused rahvas tarvitusele võtab.

Loomakalender sai ruttu tuntuks peaaegu kõigis Aasia maades. Võimalik, et see kalender tekkis sõltumatult mitmes paigas, kuid loomade valik ja järjestus (mis eri paigus on väikeste loomade erinevuste kiuste peaaegu identne) lubavad kinnitada selle leitud suhte Kesk-Aasia regiooniga prioriteeti.

Ilmselt oli kaheteistkümnendaastase loomakalendri esialgu päikesekalender, kuid hiljem viidi siia ka 29- ja 30-päevaste kuude arvestus. Iga loomakalendri aasta algus langeb perioodi 21. jaanuarist kuni 20. veebruarini gregooriuse kalendri järgi (loomakalendri aasta algab sellesse perioodi langevast kuuloomie momendist). Nõndaviisi on uue looma-aasta tähistamine 1. jaanuaril sügavalt ekslik, nii et soovida „Eesti Raadio“ kaudu 1. jaanuaril head ahviaastat ei ole millegagi põhjendatud.

Ida- ja Kagu-Aasia rahvad tarvitavad kuuekümnendaastase tsükliga kalendrit. See kalender loodi ilmselt ajal, mil Aasia astronoomid tundsid juba seitset peamist Päikesesüsteemi taevakeha: Päikese, Kuud, Merkuuri, Veenust, Marssi, Jupiteri ja Saturni. Nad pidid tundma Kuu kalendrit, Päikese kalendrit, 12-aastase tsükliga Jupiteri kalendrit ja kuu- ning päikeseaasta suhte seaduspärasusi. Hiina astronoomid võtsid selle kalendri aluseks Saturni kaks täistiiru (kestusega 60 päikeseaastat), mille jooksul Jupiter teeb viis täistiiru ümber Päikese. Need Jupiteri viis tiiru vastavalt kehtestati viiele ürgstihiiale (*Wu-xing*) hiina filosoofias. Need viis ürgstihiat on traditsioonilises järjestuses:

1. puit (<i>mu</i>)	4. metall (<i>jin</i>)
2. tuli (<i>huo</i>)	5. vesi (<i>shui</i>)
3. maa (muld) (<i>tu</i>)	

Kõigil viiel on kaks väge – loov ja purustav –, mis vastavad hinguse (*qi*) avaldumise kahele printsiibile – valgusele (*yang*) ja varjule (*yin*). Näiteks annab tuli elustavat soojust, kuid võib ka söestada ja põuda tekitada; vesi joodab ja teeb viljakaks, kuid võib ka uputada; maa kannab, kuid võib ka purustada jne. Seega on iga ürgstihiat aktiivne mehelik (*hele*) vägi ja passiivne naiselik (*tume*) vägi. Kahe väge vahel jagatult moodustavad viis

ürgstihiat kümme tsüklilist märki kalendris ja hiinlased nimetavad neid kümneks „taevaseks tüveks“ (*tian-gan*). Igaüks neist kümnest tüvest, ühendatuna ühega kaheteistkümnest „maiseks oksaharust“ (*bi-zhi*) ehk loomakalendri aastast, annab nimetuse igale konkreetsele aastale kuuekümnendaastases tsüklis. 60 aasta jooksul kordub üks ja seesama „oksaharu“ märk viis korda iga 12 aasta järel ja igaüks viiest ürgstihiast annab neile oma varjundi. Hiinas ja Koreas eristatakse neid varjundeid sootunnuste järgi mehelikuks ja naiselikuks (näiteks mehelik metall, naiselik metall), Jaapanis aga vanuse järgi vanemaks ja nooremaks (vana metall, noor metall). Vietnamis eristatakse neid varjundeid teiste tunnuste järgi (töödeldud puit, elav puit). Kui kasutatakse värvisümboolikat, siis võib varjundeid eristada värvitooni järgi (näiteks hele- ja tumepunane). Igale ürgstihiiale vastab oma aasta-aeg, värv, ilmakaar ja planeet:

puit	kevad	roheline v. sinine	ida	Jupiter
tuli	suvi	punane	lõuna	Marss
maa	suve lõpp	kollane	keskmise kaar	Saturn
metall	sügis	valge	lääs	Veenus
vesi	talv	must	põhi	Merkuur

Sel moel on iga aastal kuuekümnendaastases tsüklis temale ja ainult temale omane nimetus. Näiteks ahviaastad: tsükli 9. aasta on musta (isa)ahvi aasta (*ren-shen*); 21. aasta on sinise (isa)ahvi aasta (*jia-shen*); 33. aasta on punase (isa)ahvi aasta (*bing-shen*); 45. aasta on kollase (isa)ahvi aasta (*wu-shen*) ja 57. aasta on valge (isa)ahvi aasta (*geng-shen*).

Kuuekümnendaastase tsükliga kalender on Hiinas olnud tarvitusele üle kahe tuhande aasta. Hiinast levis see kalender Koreasse, Jaapanisse, Vietnamis ja mujale. Mõnedes Ida-Aasia maades jaotatakse aasta 24 põllumajandushooajaks, ööpäev aga kahetunnisteks perioodideks. Ööpäev algab tavaliselt kell 11 öösel. Kahetunnised perioodid (öösel nimetati valvekordadeks) ei olnud ühepikkused ja sõltusid päevavalguse kestusest (päevatõusust loojakuni), muutudes sel moel vastavalt aastaajale (talvel olid päevased perioodid lühemad ja öised pikemad, suvel vastupidi). Igal kahetunnisel perioodil on oma nimi vastavalt loomaringi nimetustele. Hiinas jaotub ööpäev:

kell 23–1	hiire tund	kell 11–13	hobuse tund
kell 1–3	lehma tund	kell 13–15	lamba tund
kell 3–5	tiigri tund	kell 15–17	ahvi tund
kell 5–7	jänese tund	kell 17–19	kana tund
kell 7–9	draakoni tund	kell 19–21	koera tund
kell 9–11	mao tund	kell 21–23	sea tund

Iga aasta-aeg jagati kuueks hooajaks, igaühel oma nimi:

aasta-aeg	hooaja nimetus	hooaja algus
KEVAD	1. <i>li-chun</i> (kevade algus)	4.–5. veebruar
	2. <i>yu-shui</i> (vihmad)	19.–20. veebruar
	3. <i>jing-zhe</i> (putukate ärkamine)	5.–6. märts
	4. <i>chun-fen</i> (kevadeine pööripäev)	20.–21. märts
	5. <i>qing-ming</i> (selged ilmad)	4.–5. aprill
	6. <i>gu-yu</i> (viljavihmad)	20.–21. aprill
SUVI	7. <i>li-xia</i> (suve algus)	5.–6. mai
	8. <i>xiao-man</i> (väike küllus)	21.–22. mai
	9. <i>mang-zhong</i> (viljapea loomine)	5.–6. juuni
	10. <i>xia-zhi</i> (suvepäike)	21.–22. juuni
	11. <i>xiao-shu</i> (väike kuumus)	7.–8. juuli
	12. <i>da-shu</i> (suur kuumus)	23.–24. juuli
SÜGIS	13. <i>li-qiu</i> (sügise algus)	7.–8. august
	14. <i>chu-shu</i> (kuumuse lõpp)	23.–24. august
	15. <i>bai-lu</i> (valge kaste)	7.–8. september
	16. <i>qiu-fen</i> (sügiseine pööripäev)	23.–24. september
	17. <i>han-lu</i> (külm kaste)	8.–9. oktoober
	18. <i>shuang-jiang</i> (härmasadu)	23.–24. oktoober
TALV	19. <i>li-dong</i> (talve algus)	7.–8. november
	20. <i>xiao-xue</i> (väike lumi)	22.–23. november
	21. <i>da-xue</i> (suur lumi)	7.–8. detsember
	22. <i>deng-zhi</i> (talvepäike)	21.–22. detsember
	23. <i>xiao-han</i> (väike külm)	5.–6. jaanuar
	24. <i>da-han</i> (suur külm)	20.–21. jaanuar

Kalender määras kindlaks ka rahvapidustused ja rituaalid, mis olid seotud aastaegade ja perioodide vahetumise, taevakehade liikumise ja traditsioonilise kosmoloogiaga. Pidustuste ja rituaalide tsükkel vastas kalendritsüklile, sest kalendripühad märgivad kulguga ajas, millele on määratud astronoomilised, bioloogilised ja majanduslikud tsüklid. Sel moel on kalendril väga tähtis osa inimese elus.

Kirjandus: V.V. Tsöbolskii. Lunno-solnetšnoi kalendar stran Vostotšnoi Azii. Moskva: Nauka, 1988.

Koostas Alfred Ümarik

van Gulik • Templiviirastus-13

VII

Ma Rong pani jalga laiad püksid ning selga luitunud ja lapi-
tud sinise puuvillase jaki. Juuksed sidus ta punase riidetükiga kin-
ni. Sääreses riietuses ei tarvitsenud ta äratada kohatut tähelepanu
loodepoolses linnajaos, mis oli määratud elupaigaks tatarlastele,
uiguuridele ja teistele barbaritele.

Tee oli pikk, kuid kulges jõudsasti, sest poekesed olid ena-
masti pärastlõunaseks puhketunniks suletud ja inimesi oli vähe lii-
kumas. Kui aga Ma Rong Trummitornist mööda jõudis, muutusid
kitsad tänavad juba rahvarohkemaks: kugistanud kärmelt alla
lõunased nuudlid, asus vaesem rahvas otsekohe jälle tööle, et kraa-
pida kokku paar vaskmünti õhtusöögi jaoks.

Tunginud läbi kireva rahvasumma, mis koosnes tõuklevatest
Keskk-Aasia kuldest ja hiina rändkaupmeestest, jõudis Ma Rong
viimaks tänavale, kus Talbii oli oma supiköögi sisse seadnud. Ta
nägi naist juba kaugel: too seisis supikattla kõrval ja riides oma
vanema pojaga, kes õhutas parajasti tuld suure raudpaja all. Tei-
ne poiss klammerdus ema seelikusse. Klientide jaoks oli veel liig
vara. Ma Rong lonkis lähemale.

„Ma Rong!“ hüüdis Talbii rõõmsalt. „Nii tore sind jälle näha!
Aga vaata, mihuke sa välja näed! Kas ülemus lõi su minema või?
Ma olen alati öelnud, et vargapüüdjaks oled sa liiga hea. Sa peak-
sid...“

„Tasa!“ katkestas teda Ma Rong. „Ma olen niiviisi riides sel-
lepärast, et olen siin tööasjus.“

„Lase lahti, kurivaim!“ hüüatas naine, andes tubli vopsu noo-
remale pojale, kes kangekaelselt ta seelikusabast rippus. Too pis-
tis otsekohe täiest kõrist rõõkima. Poisi vanem vend heitis Ma
Rongile põlgliku pilgu ja sülitas tulle. Ma Rong haistis üdini tut-
tavat rääsunud või hõngu ning märkas, et Talbii nina on tatine.
Pealegi hakkas naine paksuks minema. Endamisi tänas Ma Rong
halastajat saatust selle eest, et ta teda sellest kõigest oli säästnud.
Ta kobas varrukast ning tõmbas välja nõõritäie vaskmünt. „See...“
alustas ta. Kuid Talbii tõstis tõrjuvalt käe ja ütles mossitades:

„Häbi, Ma Rong! Sina tuled mulle raha pakkuma!“ Torganud
mündid siiski varrukasse, jätkas ta: „Minu mees on täna ära, või-
me ülal minu toas juttu puhuda. Poisid vaatavad poe järele ja...“

„Ma ju ütlesin, et olen siin tööasjus,“ vaatas Ma Rong käh-
ku. „See on raha saadud informatsiooni eest, nagu meil öeldak-
se! Istume õige näe siia pingile!“

„Tule aga üles!“ ütles Talbii, haarates Ma Rongil otsustava
ilmega käest. „Saad oma informatsiooni, lisanditega! Tööasju on
muidugi ka tore ajada, aga ... vaheldus on kah kena asi. Ja sa
tead ju mu tundeid su vastu, Ma Rong!“ Naine heitis mehele tä-
hendusrikka pilgu.

Ma Rong vajutas Talbii pingile istuma ning istus ise sinna-
samma.

„Järgmine kord, kullake. Mul on tõega kiire! Pean koguma
andmeid tüli asjus, mis mõnel teie inimesel oli Seng-saniga, see
on üks lõomamees idavärava ümbrusest. See oli üks vägev tüli,
kas tead, Seng-sanil löödi pea otsast!“

„Meie poisid hiina rämpsuga tegemist ei tee,“ teatas Talbii
süngelt. „Nad ju ei saagi, sest nad ei mõista teineteise keelt.“
Rõõmsamaks muutudes päris ta siis: „Kas mäletad, kuidas sa mul-
le hiina keelt õpetasid, Ma Rong?“

„Muidugi mäletan!“ vastas mees tahtmatult naeratades. „Ega
ma ei tahagi öelda, et teie inimesed millegagi hakkama on saa-
nud. Minu ülemus soovib vältida edasisi kokkupõrkeid, talle meel-
dib korras majapidamine, nagu ütlevad ärimehed. Lase tulla, kul-
la sõber! Äkki oled sa kuulnud mõnd oma klienti rääkimas kähm-
lusest vanas templis idavärava juures?“

Naine urgitses mõtlikult nina. Siis ütles aegamisi: „Ainuke
suurem asi, millest ma viimasel ajal kuulnud olen, on ühe tatari
pealiku tapmine teispool piiri. See oli veritasu.“ Ta heitis Ma
Rongile kõrvalpilgu ja lisas: „Kui sa ennist templist rääkisid, tuli
mul üks asi meelde. Siit arvates neljandal tänaval elab üks ime-
lik naine, tatari nõid. Ta nimi on Tala. Tõeline selgeltägi, teab
minevikku ja tulevikku. Kui mõni meie inimestest kavatseb mi-

dagi suuremat ette võtta, peab ta alati enne temaga nõu. Ta teab
kõike, Ma Rong, iga viimast kui asja! Aga see ei tähenda veel,
et ta sulle ka ütleb, mis ta teab! Viimasel ajal on inimesed ta
peale tigidad. Nad ütlevad, et ta annab vale nõu, võib-olla ko-
guni meele. Kui nad teda ei kardaks, siis nad ...“ Talbii libis-
tas sõrmega üle kõri.

„Kuidas ma sinna saan?“

„Jäta see kolle rahule!“ käreatas Talbii oma vanema poja pea-
le. „Juhata isand Ma Tala juurde.“ Kui Ma Rong tõusis, sosistas
naine kähku: „Ole ettevaatlik, Ma Rong! See seal on ohtlik kant.“

„Küllap ma enese eest juba hoolt kannan! Ole sa tänatud!“

Käänulist tänavat, kuhu poiss Ma Rongi juhatas, ääristasid
ühekorruselised majad viltuvajunud saviseinte ja lohakalt valmis-
tatud õlgkatustega. Osutanud ühele suurele majale tänava keskkoh-
has, mille teravatipuline katus ähmaselt meenutas tatari jurtat, lip-
pas poiss minema. Ainsad inimesed kogu tänaval olid kolm ta-
tarlast, kes kükitasid müüri ääres nõia maja vastas. Jalas olid neil
laia rihmaga puhvis nahkpüksid, muskulis ülakehad olid paljad.
Nende ümmargustelt paljakspöetud peadelt, mida kaunistas vaid
üksik juuksesalk kuklas, helkis vastu keskpäevane päike. Kui Ma
Rong neist möödus, ütles üks viletsas hiina keeles oma kaaslas-
tele: „Ta võtab nüüd isegi hiina rämpsu vastu!“

Pingutusega solvangut alla neelates tõmbas Ma Rong räpase
kardina ukse eest kõrvale. Pimedas ruumis nägi ta ähmaselt kaht
kogu, kes kõssitasid väikese lõkke kohal, mis leegitses kõvaks-
tambitud muldpõrandasse uuristatud augus. Kuna keegi ei osuta-
nud Ma Rongile vähimatki tähelepanu, istus ta madalale järile
ukse kõrval. Ta ei näinud kuigi palju, sest ta silmad polnud veel
pärast väljas lõõmavat päikesepaistet pimedusega kohanenud. Ja-
hedas õhus oli tunda võõrapäraseid lõhnu ning Ma Rongile mee-
nutas see rohukauplust — ta mõtles, et see võib olla kampripuu.
Kapuutisiga kogu, kes istus seljaga Ma Rongi poole, kõneles pa-
rajasti mingis võõras kurguhäälses keeles. See oli tatari laste vilt-
kuube riietatud vanamoor. Naine tema vastas teispool tuld näis
istuvat madalal pingil. Tema kohta ei osanud Ma Rong midagi
arvata, sest ta oli üleni mähitud pikka vormitusse mantlisse, mis
riippus ta õlgadelt kuni põrandani. Peas polnud naisel midagi, õl-
gadele langes pikkade mustade juuste pahmakas, mis pooleldi var-
jas näo, sest ta istus, pea kummargil. Nõiatar kuulas vanaeide
joru, mis aina jätkus ja jätkus.

Ma Rong ristas käsivarred rinnal. Seadnud end pikaks ajaks
ootama, uuris ta ruumi nappi sisustust. Seinä ääres nõiatari selja
taga seisis madal, kohmakalt valmistatud nari, selle ääres kaks
bambusest taburetti. Ühel neist nägi mees vaskset, pika peenelt
nikerdatud käepidemega kellukest. Seinalt voodi kohalt jõllitasid
Ma Rongi kas suurt pungis silma. Need vaatasid vastu eredavär-
viliselt, enam kui elusuuruselt pildilt, mis kujutas kurja jumalust.
Jumaluse juuksed seisis peas püsti, moodustades suure kolba üm-
ber midagi pühapaiste sarnast. Ühes käes viibutas jumalus veid-
ra välimusega rituaalset relva, teises, vasemas käes hoidis ta ini-
mese pealuust valmistatud karikat. Lihav punane keha oli alasti,
üksnes niudeid kattis tiigrinahk. Õlgadel rippus tal väänlev madu.
Oli see vilkuva leegi mäng pildil või kooldus avali, väljaripneva
keelega suu tõepoolest põlglikuks irveks? Hetkeks tundus Ma Ron-
gile, et see polegi pilt, vaid kujud. Ta polnud selles kindel, sest
jõleda jumaluse selja taga veiclesid vaid varjud.

Nõrduinult pööras mees pilgu vastikult vaatepildilt kõrvale ning
silmitses ülejäänud ruumi. Kaugemal nurgas oli prahihupnik. Kül-
mise seinä äärde oli kuhjatud loomanahku, kuhja kõrval seisis
taotud vasest veenõu. Tundes end üha kõhedamalt, tõmbas Ma
Rong kuue õlgade ümber koomale, sest õhk muutus lausa jäiseks.
Püüdes mõelda teistest, meeldivamatest asjadest, tundis Ma Rong,
et Talbiil pole lõppude lõpuks nii väga vigagi. Tuleks ta mõni
päev üles otsida ja talle kingitusi viia. Siis mõtles ta neiu-
le nime Nefriit ning tema mõistatuslikule sõnumile, mille nad olid
leidnud eebenipuust kastikesest. Kas ta lõpuks pääses ja kus ta
võiks praegu viibida? Nefriit oli ilus nimi, meenutas jahedat, eba-
maist ilu ... Ma Rongil oli tunne, et Nefriit on ihaldusväärne nai-
ne. Ta tõstis pilgu. Vanamoor oli viimaks vait jäänud.

van Gulik • Templiviirastus-14

Nõiatari rüü voltide vahelt ilmus valge käsi. Ta kohendas peenikese raoga tuld, siis joonistas rao hõõgvel otsaga tuhale paar kujundit ning sosistas midagi vanaeidele. Naine noogutas agaralt. Ta asetas tule äärde maha paar vaskmünti, kobis ähkides püsti ning kadus viidist uksekatte taha.

Ma Rong tahtis juba tõusta, et end tutvustada, kuid nõiatar tõstis pea ja ta istus kähku tagasi. Talle vaatasid otsa kaks lee-gitsevat suurt silma, needsamad silmad, mille pilk teda selsamal hommikul oli seiranud. Naise nägu oli väga ilus, kuid külm, ning tema veretutel huultel lehvits põlglik muie.

„Tulite ehk uurima, kas teie tütarlaps armastab teid veel, isand ametnik?“ päris naine sügaval kurguhäälel. „Või saatis teie ülemus teid siia vaatama, kas ma mitte seadusega keelatud nõiakunste ei harrasta?“ Naine kõneles veatut hiina keelt. Sellal kui Ma Rong teda tummaksööduna põrnitses, jätkas ta: „Ma nägin teid oma isanda, habemega kohtuniku kannul kõndimas.“

„Teil on head silmad,“ pomises Ma Rong. Ta tõmbas oma istme lähemale tulele, mis oli nüüd peaaegu hääbumas. Ta ei teadnud, kuidas alata.

„Rääkige, mis tõi teid siia. Varastatud kraami mul siin pole. Vaadake ise!“

Naine kohendas tuld ja osutas kepiga nurka.

Ma Rong ahmis õhku. See, mida ta oli pidanud prahihunni-kuks, oli tegelikult kuhjake inimluid. Paistis, nagu irtivanuks kaks pealuud talle oma hambuliste suudega otse näkku. Loomanahkade kuhilal lebas hulk reieluid ja murdunud, aja jooksul mustaks tõmbunud vaagnaluu.

„Kuradi kalmistu!“ hüüatas mees õuduses.

„Kas ei ela me kõik kalmistul, kõikjal ja alati?“ turtsatas Tala. „Surnute arv ületab elavate oma loendamatu tuhandeid kordi. Meie, elavad, viibime siin vaid teatud aja. Hoidke end surnutega heal jalal, isand Ametnik. Mis teil siis ka asja oli?“

Ma Rong tõmbas järsult hinge. Selle ebatavalise naisega polnud mõtet keerutada. Nõnda siis ütles ta lühidalt: „Eile öösel mõrvati idavärava taga keegi hulgas nimega Seng-san. Ta ...“

„Raiskate asjatult aega,“ katkestas naine teda. „Teie vaid seda, mis toimub siinses linnajaos. Ja veel ka piiri taga. Sellest, mis juhtub teises linnas, ei tea ma midagi. Aga kui te tahate kuulda tüdruku kohta, kellele te just praegu mõtlesite, siis siin saan ma teid ehk aidata.“ Märganud Ma Rongi jahmunud pilku, jätkas naine kähku: „Ma ei mõtle muidugi toda väikest libu Talbiid, isand Ametnik. Mõtlen seda teist, kelle nimi tähendab kal-liskivi.“

„Kas te teate siis ... kes on Nefriit ja kus ...“ kokutas Ma Rong.

„Ei, seda ma ei tea. Aga ma küsin oma abikaasalt järele.“

Naine tõusis ja heitis mantli õlult. Ma Rongi tabas uus va-pustus. Tala pikakasvuline veatu keha oli ihualasti.

Jahmunult, kohutavast nimetust hirmust vallatuna jõllitas Ma Rong nõiatari. Alasti, karvutu keha tundus niivõrd tavatuna, niivõrd kaugena igapäevasest, et selle lopsakad vormid ei äratanud mingit iha, vastupidi, need tekitasid kohutavat, vaistlikku hirmu tundmatuse ees. Kui Ma Rongil seejärel hirmsa pingutusega õn-nestus pilku mujale pöörata, nägi ta, et naine polnud enne istu-nud mitte toolil, vaid väikesel pealuudest kuhikul.

„Jah,“ tähendas nõiatar külmal, tundetul toonil: säärane on al-gus. Vaba kõigist rumalatest unelmatest, kalliks peetud pettekujutelmadest.“ Koljuhunnikule osutades lisas ta: „Ja see on lõpp, vaba igasugustest tühjadest lubadustest ja õrnadest lootustest.“ Ta tõukas hunniku jalaga ümber. Pealuud veeresid kõrinal põrandat mööda laiali.

Ivake aega seisis nõiatar paigal, vaadates Ma Rongile lõputu põlastusega otsa, käed lõdvalt rippu, jalad harkis. Mees kattus üle-ni külma higiga ning istus tardunud. Nagu unes jägis ta nõiatari, kui see järsult ümber pöördus ning seinalt raudkonksu küljest nõõri vabastas. Aeglaselt laskus alla kirev lõuendist eesriie, mis oli kinnitatud mustendavate sarikate külge. Eesriie jagas ruumi kaheks osaks. Naine raputas juukseid ja kadus eesriide taha.

Tuli näis kustuvat. Ma Rong polnud naise sõnu täielikult mõistnud, kuid nende mõjul valdas teda kohutav üksildustunne. Ta jõllitas üksisilmi eesriidele maalitud kummalisi märke, peas polnud tal mõtteraasugi. Äkitselt virgus ta tardumusest vaskkellu-kese helina peale. Tala hakkas mingis võõras keeles monotoon-set laulu ümisesema. Alguses ta hää valjenes, siis hääbus, seejärel valjenes kellahelina peale uuesti. Ruumis muutus soojemaks, samal ajal varjutas kõdunemise jätk lehk kampripuu aroomaalse lõh-na. Pikkamööda läks väga kuumaks. Ma Rongi selga mööda voo-las higi, muutes ta kuueselja läbimärjaks. Akki laul vakatas ja kostis madalaid oiguid. Kellukest polnud enam kuulda. Võimetus raevus surus mees käed rusikasse, nõnda et küüned karedasse pih-ku lõikusid. Tal läks süda pahaks. Just siis, kui ta tundis, et hak-kab õökima, muutus õhk korraga puhtaks. Kampripuu puhas lõhn tõrjus välja jälgi haisu ning kuumus andis järele. Mõnda aega va-litses hauavaikus. Siis kostis eesriide tagant surmani väsinud hää:

„Tõsta eesriie üles ja seo nõõri seina külge kinni.“

Ma Rong tõusis kangelt ja tegi nagu kästud, sõdamata nai-se suunas pilku heita. Kui ta nõõri konksu külge sidus ja ümber pöördus, nägi ta nõiatari lebamas voodil, pea käsivarrel, silmad suletud. Ta pikad juuksed rippusid üle voodiveere põrandale.

„Tule siia!“ käsutas naine silmi avamata.

Ma Rong istus bambusest järele voodi jalutsis. Ta nägi, et nai-ne on üleni higikorruga kaetud. Tala alahuulest immitses verd.

„Too tüdruk, Nefriit, sündis kaksikümmend aastat tagasi, Hiire aastal. Ta suri läinud aastal, üheksanda kuu kümnendal päe-val. Mao aastal. Ta murdis kaela.“

„Kuidas ... kes siis...“ alustas Ma Rong.

„See on kõik, mis ma teada sain. Ma sain veel midagi teada iseenda kohta. Ilma et oleksin pärinud. Mine nüüd!“

Kogu jõudu pingutades võttis Ma Rong julguse kokku.

„Ma nõuan rohkem andmeid. Muidu pean teid kohtusse vii-ma ja ...“

Lõdvalt sirutas naine käe välja. Ikka veel ei vaadanud ta Ma Rongile otsa.

„Kus on areteerimiskäsk?“

Kui Ma Rong ei vastanud, kergitas naine korraga oma väsi-nud lauge. Mees märkas, et ta silmavalged on punakad, silmad tardunud, surnud.

Ma Rong rõhatas tahtmatult. Siis kargas ta püsti ja sõõstis ukse poole. Päikesevalgusest pooleldi pimestatuna jooksis ta otsa mingile kõhnale kogule. See oli üks neist tatarlastest. Kõik kolm seisid nüüd teepeal ees. Pikim nendest müksas teda.

„Vaata ette, koerapoeg! Oli sul ka nõia seltskonnas lõbus?“

Nüüd purskusid vaoshoitud hirm ja raev korraga välja. Ma Rong virutas tatarlasele vastu lõugu nii raevukalt, et too nagu puunott maha langes. Kaks ülejäänut pistisid jooksu nii kiiresti kui võisid — Ma Rongi välvavast pilgust olid nad välja lugenud ta-paiha. Pimedas raevus sõõstis Ma Rong tatarlasele kannule. Inimesed tänaval andsid sellele vägevalt vanduvale hiiglasele kähku teed. Siis takerdus ta jalg mingisse auku ja ta kukkus näoli maha. Kui ta pikkamööda jälle jalule sai, avastas ta, et viibib tänaval, kus elab Talbii.

Talbii seisis parajasti oma katla kõrval ja segas pikavarrelise lusikaga putru. Üle öla vaadates tõreles ta heledal häälel oma va-nema pojaga, kes parajasti kriiskavat väikevenda juustest sakutas.

Ma Rongi raev hajus. Too kodune, igapäevane vaatepilt teki-tas sisimas mõnusa sooja tunde. Päikese järgi sai ta aru, et on veel varane õhtupoolik. Kõigepealt tassike suppi, et köht jälle kor-da saaks ... Kähku pühkis Ma Rong pori näolt ja astus laia nae-ratusega naise juurde.

Lugemiskilde

Jawaharlal Nehru. India avastamine.

Inglise keelest tõlkinud Maret Kark.

Tallinn, „Perioodika“, 1978. („Loomingu“ Raamatukogu, nr. 24–26)

India mineviku vanimaiks meile teadaolevateks mälestusmärkideks on Induse oru tsivilisatsiooni suurejoonelised jäänu- sed, mis avastati Mohenjo Daros (Sindh) ja Harappas (Lääne-Pandžabis). Seal- sed väljakaevamised muutsid põhjalikult meie ettekujutust vanimast ajaloost.

Leidude järgi otsustades oli Induse oru tsivilisatsioon nii kõrgel arengutasemel, et selleni jõudmiseks pidi kuluma aastatuhen- deid. Üllataval kombel oli see eelkõige il- malik tsivilisatsioon, milles religioosel elemendil, kuigi see oli olemas, polnud juhtivat osa. Kahtlemata oli see India hi- lisema kultuuri eelkäija.

Nagu me näeme, olid Induse oru tsi- vilisatsioonil sidemeid ka kaubandussuhted pärsia, mesopotaamia ja egiptuse tsivili- satsioonidega, mida India tsivilisatsioon nii mõneski osas ületas. See oli linnatsi- vilisatsioon, kus ilmselt tähtsat osa eten- das kaupmeeskond. Tänavad, mida ääris- tasid müügilauad ja (ilmselt) väikesed poed, meenutavad tänapäeva india turgu.

Huvitav on täheldada, et oma ajaloo koidikul ei ilmu India meie ette enam abi- tu lapsena, vaid peaaegu täiskasvanuna. Ta ei unustanud argielu, ei unistanud eba- määrasest ja kättesaamatust üleloomulikust maailmast, vaid saavutas tähelepanuväär- se tehnilise taseme kunsti ja oskas elu mugavaks teha; ta ei valmistanud ainult ehteid, vaid ka tänapäeva hinnangute jär- gi kasulikke asju: häid saunu ja kanalisa- tsioonisüsteeme.

Mis juhtus Induse oru tsivilisatsiooni- ga ning kuidas ta kadus? Mõned (nende seas Gordon Childe) arvavad, et ta kadus äkki- selt seletamatu katastroofi tagajärjel. Induse jõgi on üldiselt tuntud oma võim- sate üleujutuste poolest, mis matavad enda alla ja pühivad teelt linnu ja külasid. Võib- olla aga muutuv kliima tõi kaasa maa kui- vamise ning ülesharitud maa-aladele tek- kisid kõrbed. (...) Me teame, et Sindhi piirkond oli vanal ajal rikas ja viljakan- dev, kuid alates keskajast on seal suure- malt osalt kõrbe.

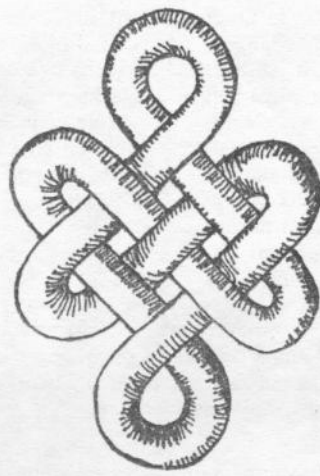
Seepärast on tõenäoline, et kliima muutusel oli suur mõju nende alade ela- nike eluviisidele. Kuid igatahes mõjutas kliima vaid väikest osa sellest laialdasest linnatsivilisatsioonist, mis, nagu meil on nüüd põhjust arvata, ulatus isegi Gangese oruni ning võib-olla veelgi kaugemale.

Kuigi Induse oru tsivilisatsioon ja hi- lisemad perioodid moodustavad pideva ter- viku, jääb nende vahele teatav lõhe või tühimik mitte ainult ajas, vaid ka järgne- va tsivilisatsiooni laadis. Alguses oli see uus tsivilisatsioon ilmselt rohkem põllu- majanduslik, kuigi olid olemas ka linnad ja mingisugune linnaelu. Võimalik, et ag-

raarset aspekti rõhutasid uustulnukad, aar- jalased, kes lainetena valgusid Indiasse loodest.

Oletatakse, et aarjalaste sisse- rändamine toimus umbes tuhat aastat pärast Induse oru perioodi, kuid on ka võimalik, et mingit märkimisväärset vahet polnud ning nagu hilisematelgi aegadel saabus aeg- ajalt loodest Indiasse hõime ja rahvaid, kes sulasid indialastega kokku. Võiks öel- da, et esimene suur kultuurisüntees ja üh- tesulamine toimus aarjalastest tulnukate ja draviidide vahel. (...) Sellest sünteesist ja õhtesulamisest arenesid välja India rahvad ja põhikultuur, millel on jooni mõlemast kultuurist. Järgnevate sajandite jooksul tuli palju teisi sisse- rändajaid: iraanlasi, kreeklasi, partlasi, baktrialasi, sküüte, hunne, (islamicelseid)türklasi, varakristlasi, juute, zarathustralasi; nad tulid, tõi kaasa mi- dagi uut, ning assimileerusid.

On imelik, et India tema kastisüste- mi ja eksklusiivsuse juures on selline era- kordne võime assimileerida võõraid rah- vaid ja kultuure. Ilmselt tänu sellele on ta elujõuline ning periooditi jälle noorene- nud. Kui Indiasse tulid muhameedlased, sattusid nad samuti India tugeva mõju alla.

Sõna „hindu“ kasutamine kindla reli- giooni tähenduses on üsna hiline nähtus.

lidne üldkasutatav termin religiooni kohta Indias oli „aarjadharma“. Dharma tähendab tegelikult rohkem kui religiooni. See sõna tuleneb verbijuurest, mis tähen- dab „koos hoidma“. See on nähtuste sise- mine ehitus, nende sisemise olemise sead- mus. See on eetiline mõiste, mis hõlmab moraalkoodeksi, õiglust ning inimese ko- hustuste ja vastutuste kogu valdkonda ter- vikuna. Sõna „aarjadharma“ tähistas kõi- ki Indias tekkinud (nii veeda— kui ka mitteveeda) uske; seda mõistet kasutasid nii budistid ja džainistid kui ka veedade järgijad. Buddha nimetas alati oma vaba- nemisteed „aarjateeks“.

Muiste kasutati ka väljendit „veeda- dhama“ eristavalt ja teisi välistavalt tä- histamaks kõiki neid filosoofilisi vaateid,

moraaliõpetusi, rituaale ja tavandeid, mida arvati pärinevat veedadest. Nii sai kõiki, kes tunnistasid veedade üldist autoriteeti, lugeda veedadharma kuuluvaiks.

Terminiga „sanaatanadharma“, mis tä- hendab iidset religiooni, võis tähistada üks- kõik millist vana india usku (nenda seas ka budismi ja džainismi), kuid tänapäeval on selle väljendi enam—vähem monopo- liseerinud mõned ortodoksaalsed hinduist- likud sektid, kes nimetavad end iidse usu järgijateks.

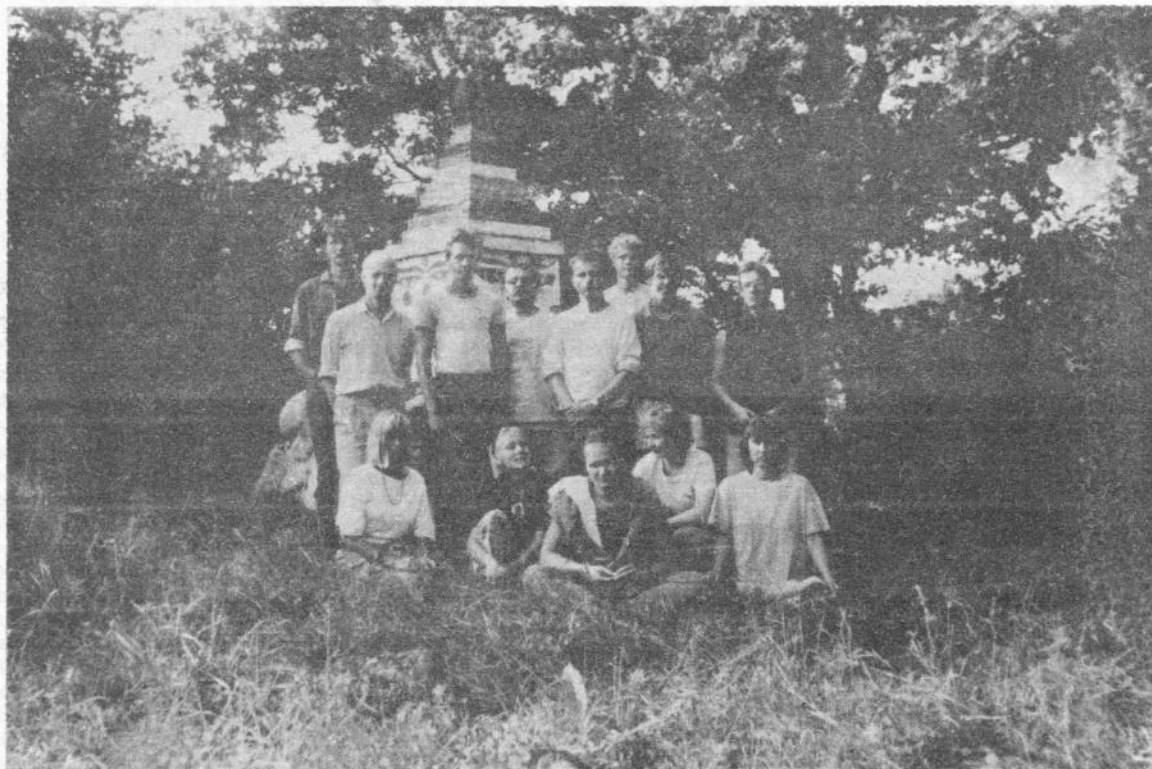
Budism ja džainism pole muidugi ei hinduism ega ka veedadharma. Kuid mõ- lemad tekkisid Indias ning on India elu, kultuuri ja filosoofia lahutamatuks osaks. Budist või džainist Indias on saajaprotsen- diliselt india mõttelaadi ja kultuuri vili, kuigi kumbki pole usult hindu. Seepärast on täiesti väär rääkida india kultuurist kui hindude kultuurist. Hiljem langes india kultuur suuresti islami mõju alla, kuid sel- legipoolest jäi olulistes aspektides kindlalt india kultuuriks. Tänapäeval elab see kul- tuur mitmel viisil üle Läänes tekkinud in- dustriaaltsivilisatsiooni tugevat mõju ning on raske täpselt öelda, mis saab edasi.

Millist sõna me ka oma kultuuritra- distsiooni kohta ei kasutaks — india, hin- di või hindustani —, näeme, et india kul- tuuri ja isegi rahvusliku arengu peajoon minevikus on teatud sisemine pürgimine sünteesi poole, tingitud peamiselt india fi- losoofilisest maailmavaatest. Võõraste ele- mentide iga uus sissetung oli väljakutse india kultuurile, kuid nendega tulid edukalt toime uus süntees ja assimileerumisprot- sess. See oli ka taasnooremise protsess, millest puhkesid uued kultuuriõied, põhia- lus jäi aga samaks.

Enne Induse oru tsivilisatsiooni avas- tamist peeti vanimateks meie käsutuses olevateks india kultuuri allikateks veeda- sid. (...) Enamik tänapäeva teadlasi asetab „Rigveeda“ hümnid II aastatuhande kes- kele e.m.a., kuid pärast Mohenjo Daro väl- jakaevamisi kaldutakse neid vanimaid in- dia pühasid tekste varasemaks dateerima. Milline nende täpne daatum ka poleks, on täiesti tõenäoline, et nad on vanemad nii kreeka kui heebrea kirjandusest ning ku- jutavad endast üht varasemat inimvaimu kiritõendit, mis on meie käsutuses. Max Müller nimetas neid „esimeseks aarjalase öeldud sõnaks“.

Veedad olid rikkale Indiamaaale valgu- vate aarjalaste looming, kes tõi endaga kaasa ideed sellest ühisest kultuurist, mil- lest kasvas välja ka avesta Iraanis, ning arendasid neid India pinnal. Veedade ja avesta keelel on lausa rabav sarnasus ning on täheldatud, et avesta on keelelt lähe- mal veedadele kui viimased eeposte sansk- ritile.

MAHAJAANA INSTITUUDI SEMINARLAAGER

Pildil: seminaristid kõikidele budadele pühendatud stuupa juures.

Foto: Maaja Õun

Sel ajal kui Moskvast riiki pöörduti, pidas Mahajaana Instituut Varemurru perelaagris oma esimest väliseminari. Äreval 19. augustil see algas ja rõõmsal 23. augustil lõppes. Päevakava oli tihe: hommikupoole neli tundi sanskriti ja tiibeti keelt, pärastlõunal neli tundi kõitvaid loenguid Harri Intsilt varjupaiga (*śaraṇa*), kõlbluse (*śīla*), keskendatuse (*samādhi*) ja mõistmise (*prajñā*) teemal. Keeltes pidime näitama oma teadmisi arvestusel, mille nõudmised õpetajad kõrgeks seadsid, sest „väga hea“ said sanskritis viis ja tiibeti keeles kaheksa kuulajat viieteistkümnest. Hoolimata raadio-teadete sisendatud ärevusest ja kasvavast murest (mis laagri viimastel päevadel rõõmuks muutus), oli seminar tõsiselt tõine. Kuid mitte ainult, sest nende päevade sisse mahtus ka suplushi üllata-

valt sooja meres, rännak kõikidele budadele pühendatud stuupa juurde, saun, õhtused jutuajamised laagri baaris, Hinajaana ja Mahajaana (Väikese ja Suure Vankri) otsimine öisest augusti taevast, aga ka võõrvõimu hävituslennukid, mis mitmel korral madallennul üle majade kihutasid. Ühe sõnaga, olid väga huvitavad ja teoküllased päevad, kus vaheldusid loengutest tõusev meelelahu ja tormiliste poliitikasündmuste äng ja rahutus.

Sarva mangalam!

Mahajaana Instituudi kuulaja
Sven Sakkov

Algus eelmisel leheküljel

Ma olen alati võtnud religioosseid raamatuid kätte teatud kõhklusega. Mulle ei meeldi nende pretensioonid absoluutsusele. Mõned religioossed praktika ilmingud ei innustanud mind pöörduma algallikate poole. Ometi asusin neid raamatuid uurima, sest neid mitte teada pole voores, vaid tihti peale tõsine puudus. Teadsin, et mõned neist raamatuid on inimkonda võimsalt mõjutanud, ning kõigil, millel on niisugune mõju, peab olema mingi sisemine vägi ja väärtus, mingi elujõuallikas. Mul oli raske end sundida lugema neid tervikuna, sest kuidas ma ka ei püüdnud, ei suutnud ma endas äratada piisavat huvi; kuid mõne lõigu ilu võlus mind. Aeg-ajalt sattusin fraasile või lausele, mis mind vaimustas, ning ma tundsin, et siin on midagi tõeliselt suurt. Mõned Kristuse või Buddha ütlused on sügavmõttelised ning

näivad mulle tänapäeval samavõrra rakedatavana kui kaks või rohkemgi tuhat aastat tagasi, mil neid kuulutati.

Inimvaimu ja inimhõimuse võime üleneda ning siis püüda ka teisi samale tasemele tõsta on mulle alati tundunud palju suuremana ja mõjuvamana kui inimese muutumine jumaliku või kõrgema jõu kuulutajaks. Mõnede religioonide rajajad olid harukordsed isiksused, kuid kogu nende hiilgus tuhmub mu silmis, kui lakkan neist mõtlemast kui inimolendest.

Vaadeldes pühakirju kui inimvaimu loomingut, tuleb mees pidada ajastut, millal nad loodi, keskkonda ja meelelaadi, milles nad kujunesid, tohutut kaugust ajas, mõttelaadis ja kogemustes, mis neid meist eraldab. Me peame unustama rituaalide lisandid ja religioosse konteksti (...).

Paljud inimeste probleemid on jäävad ja isegi igavesed ning seepärast tekib ikka ja jälle huvi nende iidsete raamatute vastu. Kuid pühakirjades käsitletakse ka teisi probleeme, mis ei paku meile praegu enam erilist huvi.

Esimene veedatest „Rigveeda“, on tõenäoliselt vanim raamat, mida inimkond evib. Selles võime leida inimvaimu avaldusi, luulelõõma, vaimustust looduse ilu ja salapärasuse üle.

Kuid „Rigveedale“ eelnes sajandeid tsivilisatsiooni ja mõttetööd, mille jooksul kujunesid Induse oru, mesopotaamia ja teised tsivilisatsioonid. Seetõttu on kohane „Rigveedas“ leiduv pühendus: „Nägijatele, meie esivanematele, esimestele teeleidjatele!“

Toimetuse: Harri Ints, Indrek Ude
Päise kujundus: Leonhard Lapin
Toimetuse aadress: 202400, Tartu, Tiigi 78, tuba 117,
☎ 3-08-05.

Laotud ja külgendatud kirjastuses „TARTUMAA“
Võru trükikoda „Täht“. Ofsettrükk.
Maht 1 pg. Tiraaž 8000
Tellimise nr.